

Origanum dictamnus

δίταμος, έρωντας, σταθόρι, βουνόχορτο, μαλλιαρόχορτο, αδίταμος, ατίταμος, τίταμος, στοματόχορτο, σταματόχορτο, στομαχόχορτο, σταθόρι

Δίταμνον (κατά Θεόφραστο και Διοσκουρίδη),

Δίταμον, Δίταμνος (κατά την Ιπποκρατική συλλογή)

ΠΡΟΕΛΕΥΣΗ ΟΝΟΜΑΣΙΩΝ

Ίσως ονομασία από το «Δίκητη» + «θάμνος»

Κατά το Μεσαίωνα λεγόταν «έρωντας», γιατί ο νέος που ήθελε να εκφράσει τον έρωτά του σε μια νέα, έπρεπε να σκαρφλώσει στους γκρεμούς για να μαζέψει και να της προσφέρει ανθοδέσμη με δίταμο.

Επίσης ονομάστηκε «χείλος της Αφροδίτης», ίσως για τον ίδιο λόγο

ΣΠΑΝΙΟΤΗΤΑ

Χασμοφυτικό είδος, ενδημικό της Κρήτης. Είναι ευαίσθητο στον παγετό: σε προϊστορικές περιόδους επικράτησης ψυχρού κλίματος επιβίωσε κρυμμένο σε σχισμές βράχων, που συσσωρεύουν θερμότητα.

Θεωρείται εύρωτο είδος, σύμφωνα με το «Βιβλίο ερυθρών δεδομένων των σπάνιων και απειλούμενων φυτών της Ελλάδας». Περιλαμβάνεται στον Κατάλογο II των σε προτεραιότητα προστατευόμενων ειδών της οδηγίας 92/43 της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Επίσης στον κατάλογο προστατευόμενων ειδών του Προεδρικού Διατάγματος 67/81 της Ελλάδας και στους καταλόγους της Συνθήκης της Βέρνης. Τρεις περιοχές ανάπτυξής της περιλαμβάνονται στο δίκτυο προστατευόμενων περιοχών "Natura 2000": Δίκητη (sitecode GR4320002), Λευκά όρη (GR4340008) και Εθνικός Δρυμός Σαμαριάς (GR4340014).

Η γνώση της σπανιότητας έρχεται κι από την αρχαιότητα:

«Το δίταμο είναι φυτό που βγαίνει μόνο στην Κρήτη..... Είναι σπάνιο, διότι ο τόπος που το παράγει είναι μικρός και οι αίγες το βόσκουν επειδή τους αρέσει.» (Θεόφραστος, Περί φυτών ιστορίας 9.16.1)

Ο Πλίνιος αναφέρει σχετικά: «Το φυτό που ονομάζεται δίταμο σε άλλο μέρος δεν φύεται παρά μόνο στη νήσο Κρήτη»

ΦΑΡΜΑΚΕΥΤΙΚΕΣ ΧΡΗΣΕΙΣ ΔΙΚΤΑΜΟΥ ΔΙΑΜΕΣΟΥ ΤΟΥ ΧΡΟΝΟΥ

Οι αρχαίοι Μινωίτες γνώριζαν το ενδημικό αυτό φυτό της Κρήτης και το χρησιμοποιούσαν σε γυναικολογικές περιπτώσεις.

Τον δίκταμο εκθειάζουν για την φαρμακευτική του δράση πάνω από 20 συγγραφείς της αρχαιότητας (Αριστοτέλης, Θεόφραστος, Ιπποκράτης, Διοσκουρίδης, Πλούταρχος, Ορειβάσιος, Γαληνός, Απούλειος, Κικέρων, Βιργίλιος, Πλίνιος κ.ά.).

Το θεωρούσαν επουλωτικό πληγών και ελκών, εκτριωτικό, εμμηναγωγό, βοηθητικό του τοκετού, καταπραϊντικό για παθήσεις του στομαχίου και γενικότερα του πεπτικού συστήματος και για πόνους της σπλήνας, για ρευματικές - αρθρικές παθήσεις κ.λ.π.

Ο ίδιος ο Αριστοτέλης (Περί ζώων ιστορίαν, XIII.6) αναφέρει ότι όταν τα αγριοκάτσικα του Ψηλορείτη δέχονταν τα δηλητηριασμένα βέλη των κυνηγών, έτρωγαν δίκταμο και έτσι απέβαλαν τα βέλη και έκλειναν οι πληγές τους: « ΑΙ ΕΝ ΚΡΗΤΗ ΑΙΓΕΣ ΟΤΑΝ ΤΟΞΕΥΘΩΣΙ ΖΗΤΟΥΣΙ, ΩΣ ΕΟΙΚΕ, ΤΟ ΔΙΚΤΑΜΟΝ ΤΟ ΕΚΕΙ ΦΥΟΜΕΝΟΝ. ΟΤΑΝ ΓΑΡ ΦΑΓΩΣΙ ΕΥΘΥΣ ΕΚΒΑΛΛΟΥΣΙ ΤΑ ΤΟΞΕΥΜΑΤΑ ».

Το ίδιο ισχυρίζεται ο Θεόφραστος (Περί φυτών ιστορίας 9.16.1): «Λένε επίσης ότι η ιστορία σχετικά με τα βέλη είναι αληθινή, ότι δηλαδή αν το φάνε αφού έχουν κτυπηθεί από βέλος, αποβάλλουν το βέλος»

Αλλά και ο Διοσκουρίδης (Περί ύλης ιατρικής 3.34): « ΦΑΣΙ ΔΕ ΚΑΙ ΤΑΣ ΑΙΓΑΣ ΕΝ ΚΡΗΤΗ ΤΟΞΕΥΘΕΙΣΑΣ ΚΑΙ ΝΕΜΗΘΕΙΣΑΣ ΤΗΝ ΠΟΑΝ, ΕΚΒΑΛΛΕΙΝ ΤΑ ΤΟΞΕΥΜΑΤΑ », επονομάζοντας το φυτό « βελουάξο » και « βελτοκό ». Έτσι το μεταχειρίζεται για να γιατρεύει πολεμικά τραύματα.

Ο Βιργίλιος γράφει στην Αινειάδα (12.411) για την ίαση του Αινεία:

«Τότε η Αφροδίτη συγκινημένη

από τις δεινές οδύνες του γιου της,

πηγαίνει στην Κρήτη και συλλέγει στην Ίδη

δίκταμο με γναφαλώδη φύλλα και ρόδινα άνθη,

φυτό που επιζητεί η άγρια αίγα,

όταν το ταχύ βέλος του κυνηγού την πλήξει»

Κατά τον Πλούταρχο επίσης: «ΑΙ ΔΕ ΚΡΗΤΙΚΑΙ ΑΙΓΕΣ ΟΤΑΝ ΤΟΝ ΔΙΚΤΑΜΟΝ ΦΑΓΩΣΙ ΕΚΒΑΛΛΟΥΣΙ ΤΑ ΤΟΞΕΥΜΑΤΑ ΡΑΔΙΩΣ, ΚΑΤΑΜΑΘΕΙΝ ΤΟΙΣ ΕΓΚΥΟΙΣ ΤΗΝ ΒΟΤΑΝΗΝ ΠΑΡΕΣΧΟΝ ΕΚΤΡΩΤΙΚΗΝ ΔΥΝΑΜΙΝ ΕΧΟΥΣΑΝ»

Γκραβούρα του Φλαμανδού Ο. Dapper (1703)

Επίσης κατά Διοσκουρίδη το δίκταμο είναι εκτριπτικό: «ΟΥ ΜΟΝΟΝ ΓΑΡ ΠΙΝΟΜΕΝΗ ΑΛΛΑ ΚΑΙ ΠΡΟΣΤΙΘΕΜΕΝΗ ΚΑΙ ΥΠΟΘΥΜΙΩΜΕΝΗ, ΤΕΘΗΚΟΤΑ ΕΜΒΡΥΑ ΕΚΤΙΝΑΣΣΕΙ»

Νωρίτερα ο Ιπποκράτης το χρησιμοποιούσε:

Εσωτερικώς ως εμμηναγωγό, ως εκτριπτικό, προς διευκόλυνση της κύησης και της αποβολής του πλακούντα κατά τους τοκετούς, ως ωκυτόκιον (ωκός = ταχύς και τόκος = τοκετός) και γενικά για τις γυναικείες παθήσεις. Επίσης για τη χολή και τους πνεύμονες.

Και ο Θεόφραστος αναφέρει:

«ΘΑΥΜΑΣΤΟΝ ΔΕ ΤΗ ΔΥΝΑΜΕΙ ΚΑΙ ΠΡΟΣ ΠΛΕΙΩ ΧΡΗΣΙΜΟΝ ΜΑΛΙΣΤΑ ΔΕ ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΤΟΚΟΥΣ ΤΩΝ ΓΥΝΑΙΚΩΝ ΧΡΩΝΤΑΙ ΔΕ ΤΟΙΣ ΦΥΛΛΟΙΣ ... ΧΡΗΣΙΜΟΝ ΔΕ ΠΡΟΣ ΠΟΛΛΑ ΜΕΝ ΑΛΛΑ , ΜΑΛΙΣΤΑ ΔΕ ΠΡΟΣ ΤΑΣ ΔΥΣΤΟΚΙΑΣ ΤΩΝ ΓΥΝΑΙΚΩΝ Ή ΓΑΡ ΕΥΤΟΚΕΙΝ ΦΑΣΙ ΠΟΙΕΙΝ Ή ΠΑΥΕΙΝ ΓΕ ΤΟΥΣ ΠΟΝΟΥΣ»

Ένα από τα ιερά φυτά της Ήρας. Ιερό φυτό της θεάς του τοκετού Ειλείθειας. Αφιερωμένο στη θεά Άρτεμη, προστάτιδα των λεχώνων, γιατί πίστευαν ότι βοηθούσε τις γυναίκες κατά τον τοκετό. Τα αγάλματά της στέφονταν με δίκταμο («αρτεμίδιον»).

Ο Ιπποκράτης το χρησιμοποιούσε:

Εξωτερικώς προς επούλωση πληγών και διάλυση οιδημάτων και αποστημάτων με μορφή καταπλασμάτων.

Ο Γαληνός γράφει: «ΚΑΙ ΤΗΝ ΔΙΑ ΔΙΚΤΑΜΟΥ ΣΚΕΥΑΖΟΜΕΝΗΝ ΕΜΠΛΑΣΤΟΝ ΙΕΡΑΝ ΟΝΟΜΑΖΟΥΣΙ»

Κρίνοντας από την περιγραφή του Διοσκουρίδη, βοτανοπώλες πουλούσαν στη θέση του ένα σωρό άσχετα φυτά. Ο Γαληνός αναφέρει νοθεία βοτάνων - φαρμακευτικών φυτών από βοτανοπώλες στην Κρήτη.

Ο Francisco Suriano (αρχές 16ου αιώνα) αναφέρει ότι στην Κρήτη δεν υπάρχουν δηλητηριώδη ζώα, εκτός από μια αράχνη, διότι «στο νησί αφθονούν τα φαρμακευτικά βότανα» και «ακόμα κι αν κάποιο από αυτά μεταφερθεί εκεί δεν πολλαπλασιάζεται».

Ο Άγγλος περιηγητής Randolph μετά τον βενετοτουρκικό πόλεμο του 17ου αιώνα, γράφει: «κάποιοι λένε ότι ο λόγος για τον οποίο κανένα δηλητηριώδες ον δεν θα ζήσει σε αυτό το νησί είναι η μεγάλη ποσότητα δίκταμου που φύεται εδώ».

Σύμφωνα με τις πηγές, ατόφια η πίστη στις επολωτικές ιδιότητες τον 19ο αιώνα.

ΣΥΣΤΑΣΗ

Αιθέριο έλαιο υπέρυθρο, καυστικής γεύσης.

Περιέχει 1 τερπενικό σώμα - την πουλεγόνη (υπεύθυνη του ιδιαίζοντος αρώματος), μία κετόνη - την καμφορά, δύο φαινόλες - την θυμόλη και την καρβακρόλη και δύο τριτερπενικά οξέα – ουρσολικό και ολεανολικό οξύ.

Οι θυμόλη και καμφορά είναι υπεύθυνες της αντισηπτικής δράσης.

ΣΥΓΧΡΟΝΕΣ ΧΡΗΣΕΙΣ

Εσωτερικώς

Με μορφή εγχύματος ή δικταμινούχου οίνου

(20-30 γρ. φύλλων ανά λίτρο λευκού κρασιού)

- Επί νοσημάτων του πεπτικού συστήματος (δυσπεψίες, γαστραλγίες, έλκη, εντερικές παθήσεις). Επειδή καταπραΰνει γαστρίτιδα και στομαχόπονο ονομάζεται και στομαχώχορτο.
- Ως ανθελμινθικό.
- Ως αντιοξειδωτικό και τονωτικό σε εξάντληση του οργανισμού.

Με την ίδια μορφή

- Ως εμμηναγωγό επί αμηνόρροιας.
- Ως καταπραϋντικό των πόνων σε δυσμηνόρροια.
- Ως αντισηπτικό, στυπτικό, αποχρεμπτικό, κατά της αμυγδαλίτιδας, του κρυολογήματος, του βήχα και του πονόλαιμου.
- Ως καταπραϋντικό του πονοκεφάλου και της νευραλγίας.

Επειδή σταματά τους πόνους της περιόδου και το κρύωμα λέγεται και σταματόχορτο.

Εξωτερικώς

- Ως κατάπλασμα προς διάλυση αποστημάτων, επούλωση πληγών (με αντισηπτική, αντιμικροβιακή δράση) και ως αιμοστατικό.

Επειδή καταπραϋνει τους ερεθισμούς μέσα στο στόμα ονομάζεται και στοματόχορτο κι αφού σταματά την αιμορραγία, σταματόχορτο.

- Παραδοσιακά τα καταπλάσματα χρησιμοποιούνται και για το συκώτι.
- Οι ρίζες κρύβουν αναλγητικές ιδιότητες
- Χρησιμοποιείται σε δάγκωμα από φίδι

Υπεισέρχεται στην κατασκευή φαρμάκων: βάλαμο Fioraventi, θηριακή, Diascordium (Γαλλία) κατά της διάρροιας.

ΆΛΛΕΣ ΧΡΗΣΕΙΣ

Αρωματοποιία

Ποτοποιία (βενεδικτίνη, Martini κ.λ.π.)

Ως καλλωπιστικό

Ως απλό ρόφημα

ΔΙΑΘΕΣΙΜΟΤΗΤΑ

Αρχικώς γινόταν συλλογή αυτοφυών: 1929 → 1200 δραχμές/κιλό

Όταν άρχισε να καλλιεργείται, έπεσε η τιμή: 1939 → 400-600 δραχμές/κιλό

Αρχές δεκαετίας '50 → 210 δραχμές/κιλό

Σήμερα γίνεται καλλιέργεια δια σπερμάτων, παραφυάδων, μοσχευμάτων (κυρίως στην Έμπαρο της Κρήτης και πέριξ). Τα καλλιεργημένα φυτά έχουν περιεκτικότητα σε νερό 80% (30-50% τα αυτοφυή).

Η συλλογή φύλλων και κορυφάδων γίνεται κατά την ανθοφορία (μέσα Ιουλίου συνήθως).